

4. Сперанский М. М. Руководство к познанию законов. Санкт-Петербург. 1845. 170 с.

Аліна НЕСТЕРЕНКО,
студентка 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

ПЕРША ОПІУМНА ВІЙНА ЯК ПРИВІД ПЕРЕТВОРЕННЯ КИТАЮ В НАПІВКОЛОНІЮ ЗАХІДНИХ ДЕРЖАВ

Актуальність. Упродовж віків Китай здавався далеким, зачиненим царством з дивовижними законами, але наразі двері в китайський світ відчинилися і сьогодні країна привертає до себе все більше і більше уваги. Китай залишається важливим торговим партнером і стратегічним пріоритетом багатьох держав світу. Розквіт Китаю розпочався з утворення могутньої та величної Імперії Цин, яка проіснувала з 1644 до 1911 рр. Це була найбільша в територіальному плані держава в Азії, найпотужніша і найвеличніша. Маньчжурська династія Цин упродовж багатьох років була непереможною і величною, адже їй вдалося приєднати ряд територій, таких як Монголія, Тибет, Джунгарське ханство, Кашгарія, і утримувати такий великий народ в покорі. Проте Перша опіумна війна фактично зруйнувала той «світ», у якому жили китайці, показавши, що є інші держави, які набагато сильніші та потужніші у військовому плані. Ця війна стала початком кінця могутності Імперії Цин, саме цим і зумовлена актуальність даної теми.

Ступінь досліджування проблеми. В історіографії вказана тема частково досліджується у працях Р. Крюгера, А. Бутакова, Л. Симоновської, О. Непомнина та інших, однак і надалі актуальним залишається всебічне висвітлення даного питання, адже в українській історіографії наукового переосмислення цього питання майже не відбувалося.

Мета і методи досліджування проблеми. Метою дослідження є всебічний аналіз основних причин конфлікту між Китаєм та Англією в 1840-1842 рр. та визначення наслідків цього протистояння для Китаю. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий метод).

Сутність дослідження. Китайська політика самоізоляції зазнавала невдач під ударами іноземних агресорів, і перший із них був завданий Англією. Як основну базу для свого вторгнення у Китай Англія використовувала свої колоніальні володіння в Індії. Ост-Індська компанія до 1833 р. користувалася монополією на англійську торгівлю з Китаєм. Із 20-х рр. XIX ст. стало швидко зростати контрабандне ввезення до Китаю індійського опіуму. Ця торгівля знаходилася в руках Ост-Індської компанії, яка вбачала в цьому важливе джерело свого прибутку. Ввезення опіуму значно перевищило за своєю грошовою вартістю вивезення з Китаю різноманітного товару і вже до 1825 р. почався відтік із країни срібла. До 1833 р. це набуло катастрофічних масштабів. Англійські виробники

намагалися відкрити китайський ринок для англійських тканин у будь-який спосіб, а Ост-Індська компанія робила все можливе, аби узаконити збут до Китаю опіуму.

Вимога "рівності" в дипломатичних відносинах, розмови про "цивілізацію" й мирну торгівлю лише маскували справжні задуми англійських колонізаторів, які бажали нав'язати Китаю кабальний нерівноправний договір, підпорядкувати своєму економічному та політичному пануванню з метою колоніальної експлуатації. Залучення Китаю та інших країн Східної Азії до світового товарообігу відбувалося не шляхом самостійного розвитку цих країн, а за допомогою насильницького закабалення їх західноєвропейським і американським капіталом.

Цинський уряд і його чиновники добре знали про згубні наслідки для країни та її народу ввезення і куріння опіуму, але понад усе інше їх турбував витік срібла за кордон. Для вживання заходів проти куріння опіуму імператорським комісаром у Кантон був призначений сановник Лін Цзе-сюй – ярий прихильник заборони опіумної торгівлі і відсічі іноземним колонізаторам. У 1839 р. він наказав конфіскувати в англійських купців і знищити понад 20 тисяч ящиків опіуму. Ці законні дії китайської влади стали приводом для першої опіумної війни.

Головний суперінтендант британської торгівлі в Кантоне Ч. Елліот протестував проти знищення опіуму. Становище ускладнилося ще більше, коли англійськими матросами під час бійки на узбережжі був убитий китаєць і цинська влада зажадала видачі винних для розгляду справи китайським судом. З листопада 1839 р. китайські джонки спробували оточити два британські військові судна. Англійці відкрили вогонь. Чотири джонки було потоплено, інші сховалися.

Англійський уряд прийняв рішення почати війну з Китаєм і надіслати до його берегів ескадру. На борту кораблів були десантні війська.

Цинський уряд побоювався подальшого розвитку військових дій. Лін Цзе-сюй був усунений із посади, розжалуваний і відправлений в заслання, а на його місце в Кантон прибув капітулянт Ці Шань. Заборону куріння опіуму скасували. На початку 1841 р. після обстрілу англійськими кораблями фортив Ці Шань уклав із Ч. Елліотом перемир'я. А 20 січня підписав конвенцію про передання Англії Гонконгу за умови збереження над цим островом сюзеренітету Китаю і права китайської влади стягувати мито. Конвенція зобов'язувала Китай сплатити 6 млн. юанів контрибуції та визнати "рівність" обох країн у дипломатичному протоколі. Гонконг було негайно ж окуповано англійцями. У той же час англійські війська отримали наказ евакуюватися з островів Чжусан.

Цинський двір був незадоволений тим, що Ці Шань пішов на такі значні поступки. Пекін знехтував конвенцією від 20 січня, і в травні 1841 р. англійські військові судна здійснили напад на китайський флот, знищили 71 воєнну джонку і зруйнували укріплення на підступах до Кантону.

Англійський загін чисельністю близько 2400 осіб приготувався до штурму Кантону, але насправді жодна зі сторін не хотіла доводити справу до рішучої сутички. Цинська влада й англійські загарбники однаково боялися партизанів. У Кантоні та його околицях вже виникли партизанські дружини, що налічували до 15 тисяч чоловік, які повели проти загарбників народно-

визвольну війну і завдавали їм сильних ударів. 31 травня 1841 р. Ч. Елліот і новий імператорський комісар капітулянт Ці Шань уклали угоду про перемир'я. Військові дії в районі Кантону були припинені, торгівля поновилася.

Але до кінця війни було далеко. Конвенція від 20 січня 1841 р. була відкинута британським урядом як неприйнятна. У депеші від 21 квітня лорд Пальмерстон повідомив Ч. Елліоту про його відгук. Новим британським уповноваженим і одночасно головним суперінтендантом англійської торгівлі був призначений полковник Р. Поттінгер. 31 травня йому була надана інструкція з розпорядженням добитися переходу Гонконгу в повне володіння Англії, збільшення контрибуції, а якщо можливо, то і формальної легалізації опіумної торгівлі.

Шанси на перемогу цинському уряду могло дати лише продовження війни з розв'язанням всенародних партизанських дій проти іноземних загарбників. Партизани навколо Кантону, в Гонконзі та інших місцях ускладнювали становище окупантів. Грабунки та насильства завойовників над мирними мешканцями ще більше породжували ненависть народу до завойовників.

У англійців не вистачало війська для походу на Пекін, але цинський двір і сановники боялися продовження війни і власного народу набагато більше, ніж кабали англійських колонізаторів. Тому було вирішено провести переговори. Місцем переговорів цинський уряд обрав Нанкін, порівняно віддалений від столиці.

Щоб чинити військовий тиск на хід переговорів, Р. Поттінгер наказав флоту і військам навести гармати на місто й готуватися до штурму. Після обміну візитами і переговорів, на палубі англійського військового судна "Корнуелс" 29 серпня 1842 р. був підписаний Нанкінський договір. За умовами цього договору: 1) Китай повністю поступався Англії Гонконгом, 2) зобов'язувався сплатити 21 мільйон юанів контрибуції і 3) відкрити для англійської торгівлі п'ять портів на узбережжі, де згодом були створені іноземні концесії або сетльменти. Але добитися формальної легалізації ввезення опіуму англійцям усе-таки не вдалося, хоча, з іншого боку, Нанкінський договір не містив також жодних зобов'язань англійському уряду заборонити своїм підданам опіумну торгівлю і фактично давав англійським купцям можливість розширювати контрабандне ввезення опіуму до Китаю.

У 1843 р. в Хуміні на річці Чжуцзян було підписано додаткову англо-китайську угоду про надання Англії права привілеїв екстериторіальності (тобто права консульської юрисдикції). Привілеї екстериторіальності для англійців і односторонній характер зобов'язань для Китаю чітко показували нерівноправність Нанкінського договору і подальших угод, нав'язаних Китаю спочатку Англією, а потім і іншими розвиненими державами, такими як Франція, Іспанія, Португалія і Голландія.

Основні висновки. Таким чином, Перша опіумна війна і нерівноправні договори 40-х рр. ХІХ століття поклали початок закабаленню Китаю капіталістичними державами і перетворенню його на їх напівколонію. Торговельно-промислова і військово-морська перевага Англії дозволяла їй отримувати з нерівноправних договорів найбільші вигоди, а принцип найбільш сприятливої нації дозволяв автоматично поширювати

привілеї, отримані від Китаю іншими розвинутими країнами.. Нерівноправні договори означали для іноземних капіталістів свободу експлуатації і закабалення китайського народу та отруєння його опіумом. Англійським колонізаторам у ХІХ ст. у цій справі належала провідна роль. Франція повторювала шлях Англії, але в той же час була її суперницею. Політика інших західноєвропейських країн – Іспанії, Португалії, Голландії – вже втратила самостійне значення. Головна турбота урядів цих держав полягала в тому, щоб скористатися результатами дій «більших хижаків». Дипломатія всіх найбільш розвинутих держав Європи зіграла значну роль у колоніальному загарбанні китайського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутаков А.М., Тизенгаузен А.Е. Опіумные войны. Обзор войн европейцев против Китая в 1840 – 1842, 1856 – 1858, 1859 и 1860 годах. Москва: АСТ, 2002. 400 с.
2. Крюгер Р. Китай. История страны / пер. Д. Воронина, Ю. Гольдберга; предисл. К. Королева. Москва: Эксмо; Спб.: Мидгард, 2008. 544 с.
3. Непомнин О.Е. История Китая: Эпоха Цин. XVII – начало XX века / О.Е. Непомнин // Ин-т востоковедения. – Москва : Вост. Лит., 2005. 712 с.

Наталя ПАНЧЕНКО,

магістрантка 1 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО КОМПІТЕТУ РЯТУНКУ УКРАЇНИ В ПРОЯВАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ З ГОЛОДУЮЧИМИ В УСРР В 1932-1933 РР.

Актуальність. Питання політичних і етносоціальних передумов та наслідків голодомору 1932-1933 рр. є важливою проблемою новітньої історії України. Висвітленню цієї події присвячено декілька тисяч праць істориків, економістів, демографів. Попри це, маловивченою залишається діяльність українців міжвоєнної Польщі, що була спрямована як на збір коштів і продуктів голодуючим, так і на організацію пропагандистських акцій. Аналіз ставлення українців Польщі до трагічних подій в УСРР сприяє виявленню особливостей розвитку громадського життя на території Галичини та Волині і дозволяє з'ясувати рівень національної свідомості серед мешканців різних регіонів Західної України.

Поза тим, питання соціальної солідарності в історії модерної України актуалізується в зв'язку з триваючою гібридною війною на сході України, окупацією значної території держави. Безпосередня і опосередкована участь в цих конфліктах громадян з віддалених від району бойових дій регіонів, неоднозначність оцінки подібних проявів солідарності в українському суспільстві, проблема «переселенців» тощо – все це на сьогоднішньому етапі